

TALİBAN'IN ORTAYA ÇIKIŞI VE ABD'NİN ÖRGÜTÜN GELİŞİM SÜRECİNDEKİ ETKİSİ

Arş. Gör. Damla ŞAHİN
Kafkas Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü,
dml.sahinn@gmail.com

Özet

Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali ve buna duyulan tepki neticesinde kökleri atılmış olan ve günümüzde hala etkinliğini sürdüren Taliban, Afganistan tarihini çeşitli yönlerden etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Gelişim sürecinde ise içerideki konjonktür kadar dış faktörler ve özellikle ABD büyük rol oynamıştır. Ele alınan bu çalışmada Taliban'ın orta çıkış şekli ve örgüt yapısı incelenmiş, ABD'nin örgüt ile kurmuş olduğu dönemsel ilişki çerçevesinde, örgütün bugün hala etkili olmasındaki en büyük dış faktörlerden biri olduğu iddia edilmiştir. Bu iddia ise örgütün kuruluş aşamasındaki destek dönemi ve 11 Eylül sonrasındaki “Sonsuz Özgürlük Hareketi” ile somutlaşan ve henüz bitmeyen “nefret” dönemi çerçevesinde temellendirilerek anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Afganistan, Taliban, SSCB'nin Afganistan İşgali, ABD, “Sonsuz Özgürlük Hareketi”

THE EMERGENCE OF TALIBAN AND THE AFFECT OF THE USA IN DEVELOPMENT PROCESS OF MOVEMENT

Abstract

Taliban, who emerged as a result of reactionary backlash to Soviet invasion of Afghanistan and still continues to be a live phenomenon, have been affecting various aspects to Afghan history. Both internal and external factors- specially USA- have played their role in emergence and development of the Taliban movement; the latter being as vital as the former. In this study, the emergence of the movement and its organizational structure have been

evaluated. Moreover, it has been asserted that USA has continued to be an intrinsic factor for vitality of the movement. The argument is made based on the supports the movement acquired during the evolving period, as well as the never-ending “hatred” era which initiated with the “Endless Freedom Action” in post 9/11.

Keywords: Afghanistan, Taliban, the Occupation of Afghanistan by USSR, USA, “Endless Freedom Action”

Giriş

İstila ve istikrarsızlıklarla dolu bir tarihe sahip olan Afganistan’da 1979 yılında meydana gelen Sovyet işgali, bugün yaşanan olayların anlaşılması açısından belki de en temel gelişmedir. Zira bu tarihten sonra Afganistan’da başlayan karışıklıklar hız kesmeden günümüze kadar gelmiştir.

Sovyetlerin Afganistan’ı işgali ve sonrasında yaşanan gelişmeler radikal İslami örgütlerin ortaya çıkmasına ve Afganistan’ın onlarca yıl geriye gitmesine neden olmuştur. Şüphesiz bu örgütlerden etkisini en fazla hissettiren ve eylemlerine hala devam edeni Taliban’dır. Sovyet birliklerinin Afganistan’dan çekilmesi beklenilenin aksine Afganistan’da eskisinden daha karmaşık ve iç çatışmalarla dolu bir ortam yaratmıştır. Afgan halkı bu çatışma ortamında “kurtarıcı” rolüne bürünen Taliban’a sarılmış ve fakat nasıl bir hata yaptıklarını sonradan anlamışlardır. Taliban’ın ortaya çıkması ve güçlenmesinde ise dış bağlantıların rolü yadsınamayacağı gibi, örgütün bu denli etkili olmasında en büyük pay hiç kuşkusuz ABD’ye aittir. Bölge üzerinde çıkarları olan ve durumun karışıklığını fırsat bilen ABD, emellerini gerçekleştirebilmek adına Taliban’ı desteklemiş ancak sonrasında yaşadığı çıkar çatışmaları nedeniyle örgütü “terörist” ilan etmiştir. Fakat kendi elleriyle yarattığı canavarı yok etmeye bu kez kendi gücü de yetmemiş, müdahalenin üzerinden neredeyse 15 yıl geçmiş olmasına rağmen Afganistan girdabından kurtulamamıştır.

Bu çalışmada ağırlıklı olarak Taliban hareketi ve ABD ile ilişkisi üzerinde durulmakla birlikte, ilk bölümde Afganistan’ın tarihine kısa bir giriş yapıldıktan sonra Taliban’ın köklerinin atıldığı Sovyet işgaline değinilmektedir. İkinci bölümde örgütün belirleyici özellikleri ve diğer devletlerle olan ilişkisi vurgulanmakta, üçüncü bölümde ise ABD’nin “Sonsuz Özgürlük Hareketi” ve NATO müdahalesi sonrasındaki Afganistan’ın yapısı anlatılmakta ve son olarak genel bir değerlendirmeye çalışma sonlandırılmaktadır.

1. AFGANİSTAN KISA TARİHİ

1.1. Afganistan Coğrafyası ve İç Dinamikler

Afganlar memleketi anlamına gelen ve Afganistan olarak bilinen ülkenin ismi Afgan kavminin üstünlük kazandığı XVIII. yüzyılın ilk yarısından sonra ortaya çıkmıştır. Daha önceleri ülkede belli bir siyasi birlik olmadığı için her bölge farklı bir isimle anılmaktaydı (Saray, 1981: 13).

Başkenti Kabil olan Afganistan, Asya'nın güneyinde, kuzeyde Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan; doğuda Çin Türkistan'ı ile Pakistan; batıda ise İran ile komşu olup 647.500 kilometrekareye sahiptir. (Büyüктаş, 2006: 5). Son verilere göre ülke nüfusu 31 milyon 300 bin civarındadır.¹ Coğrafi olarak üzerinde sıra dağlar bulunan yaylalardan meydana gelen Afganistan'da, dünyanın en yüksek ikinci dağ sistemi olan (Büyüктаş, 2006: 5) ve Kuzey Pakistan'dan başlayarak Afganistan'ın içlerine kadar uzanan Hindikuş Dağları önemli yer kaplamaktadır. En büyük şehirler ise sırasıyla Kabil, Kandahar, Herat, Mezar-ı Şerif, Kunduz ve Celalabad'dır (Aydın, 2010: 10).

Afganistan için jeopolitik olarak bir değerlendirme yapıldığında, her bir farklı teori tarafından bulunduğu konumun öneminin vurgulandığı görülmektedir. “Örneğin, Afganistan, Kara Hâkimiyet Teorisi'nde*, dünya hâkimiyeti sağlayabilmek için bir şart ve basamak olarak görülen ‘Merkez Bölge’nin güneyinde yer almakta, diğer yandan Spykman’ın Kenar Kuşak Teorisine** göre ise dünya hâkimiyeti sağlayabilmek için mutlaka kontrol edilmesi gereken ‘Kenar Kuşak’ ülkeleri arasındadır.” (Büyüктаş, 2006: 8)

Afganistan nüfusunu meydana getiren etnik gruplara bakıldığında ise oldukça karmaşık bir tablo karşımıza çıkmaktadır (Saray, 1981: 17). Nüfustaki oranlarına göre %47'lik nüfusla Peştunlar ilk sırada, %27 ile Tacikler ikinci sırada yer almaktadır. Bunları sırasıyla, %9 Hazaralar, %9 Özbekler, %4 Aymaklar, %3 Türkmenler, %2 Beluciler ve %4 diğerleri takip etmektedir. Esadullah Oğuz'a göre ülkede ayrıca Afgan diye bir topluluk yoktur, Afgan denildiğinde Peştunlar kastedilmektedir (Oğuz, 1999: 35).

¹http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/04/140403_afganistan_taliban_vj, Erişim Tarihi: 04.12.2015).

*“Doğu Avrupa'ya hâkim olacak büyük güç, Orta Asya bölgesini de içine alan Merkez Bölge'ye, Merkez Bölge'ye hâkim olan ise, dünya adasına ve daha sonra da tüm dünyaya egemen olabilir ” (bkz. Büyüктаş, 2006: 8).

**“Dünya adasına egemen olmak için Merkez Bölge'yi çeviren kenar kuşağa yani Türkiye-Irak-Pakistan-Afganistan-Hindistan-Çin ve Kore'ye kadar uzanan bölgeye, egemen olmak gerektiği” (bkz. Büyüктаş, 2006: 8).

1.2. Komünist Darbe ve SSCB İşgali

İstilalarla dolu bir tarihe sahip olan Afganistan için XIX. yüzyıl dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Emanullah Han 1919 yılında Afganistan'ın bağımsızlığını ilan ederek devleti uluslararası sistemde farklı bir noktaya taşımıştır. Ülkenin sağlam bir irade tarafından yönetilmesi ise 16 Ekim 1929'da başa geçen Nadir Şah ile mümkün olmuştur. 1933'te suikaste kurban gidence de yerine oğlu Zahir Şah geçmiş ve iktidarı yaklaşık kırk yıl sürmüştür. 1950'li yıllara gelindiğinde Moskova ile yakınlaşmalar başlamış, Pakistan ile yaşadığı Peştunistan meselesi nedeniyle ABD'nin ilgisiz kalması üzerine Sovyetlerle diyalog geliştirmiştir. Zahir Şah İtalya'da tatildeyken damadı Davud Han kansız bir darbeye iktidarı ele geçirmiş, bunun üzerine Zahir Şah istifa etmiştir. 6 Haziran 1973 yılında solcu subayların desteğiyle başa geçen Davut Han krallığı kaldırıp yerine cumhuriyeti ilan etmiştir (Aydın, 2010: 5-8).

Başta geçtikten sonra ABD ve SSCB'nin etkisinden kurtulmak ve İslami örgütlerle yakınlaşmak isteyen Davud Han, Halk Kanadı lideri Hafızullah Emin'in düzenlediği askeri darbeye öldürülmüş, 27 Nisan 1978'de Afganistan Demokratik Halk Partisi (ADHP) dönemi başlamış ve ülke Sovyetlerin uydusu haline gelmiştir. Nur Muhammed Taraki liderliğindeki komünist yönetime karşı halk ayaklanmaları başlayınca Taraki isyanları bastırmak için SSCB'den yardım istemiş ancak almış olduğu yardımlara rağmen başarılı olamamıştır. Taraki ile Hafızullah Emin arasında anlaşmazlık çıkınca Emin darbe yaparak Taraki'yi öldürmüş ve cumhurbaşkanı olmuştur. Hafızullah Emin ülkedeki ayaklanmaları bastırmak amacıyla SSCB yerine ABD ve diğer ülkelerden yardım isteyince bu durum SSCB'nin tepkisini çekmiş ve darbe sürecini hızlandırmıştır. Nitekim 24 Aralık 1979'da SSCB Afganistan'ı fiilen işgal etmiş, Hafızullah Emin ise CIA ajanı olmakla suçlanıp öldürülmüştür (Ahmadi, 2011: 7).

Komünist rejimin hemen ardından Sovyetlerin Afganistan'ı işgali Afgan halkı tarafından tepkiyle karşılanmış, bunun üzerine Afgan İslami hareketler desteklenmeye başlanmıştır. Dolayısıyla Sovyet işgali ve bu duruma duyulan tepki Afgan mücahitleri adı verilen grupların doğmasına sebep olmuş ve bu gruplar ilerleyen dönemlerde ortaya çıkacak olan Taliban gibi radikal grupların güçlenmesine zemin hazırlamıştır.

115 bin kişilik kızıl ordu desteğini arkasına alan Cumhurbaşkanı Babrak Karmal, kırsalda konuşlanmış mücahitleri yenilgiye uğratamamıştır. Uluslararası toplum tarafından da kınanan ve yalnız bırakılan Ruslar ABD, Suudi Arabistan ve Pakistan tarafından desteklenen mücahitler karşısında iyice prestij kaybetmiştir.

İşin içinden çıkamayacağını anlayan Babrak Karmal 1986'da sağlık sorunlarını bahane ederek görevden çekilmiş ve yerine Muhammed Necibullah geçmiştir. Necibullah başa geçtikten sonra tek taraflı ateşkes ilan etmiş ancak mücahitler bu ateşkesi reddetmişlerdir. Karşısındaki grubun gücünü fark eden Necibullah bu hamleyle de başarılı olamayınca konuşmalarını dini motiflerle süsleyerek ortamı yumuşatmaya çalışmıştır.

Şubat 1989'da Sovyetlerin Afganistan'dan tamamen çekilmesine kadar olan süreçte ve daha sonrasında ülkedeki iç çatışmalar ve isyanlar devam etmiş, istikrarsızlığa çözüm bulabilecek bir "kurtarıcı" ya ihtiyaç duyulmuştur.

1.3. Sovyet İşgali Sonrasında Afganistan

SSCB'nin Afganistan'ı işgal ettiği 27 Aralık 1979 tarihinden son askeri birliklerini çektiği 15 Şubat 1989'a kadar çıkan çatışmalarda, BM raporlarına göre yaklaşık 2 milyon insan hayatını kaybetmiş, 2 milyon insan yaralanmış ve 5 milyona yakın insan göç etmek zorunda kalmıştır (Bulut, 1997: 200). 10 yıllık işgal neticesinde mücahitleri yenilgiye uğratanamayan Sovyetlerde ise yaklaşık 15 bin asker hayatını kaybetmiştir (Polat, 2006: 4).

Sovyet ordusunun işgali nihayetlendirmesi Afganistan'da eski düzeni geri getirmemiş, eskisinden daha kaotik bir ortam bırakmıştır. İşgalden sonra da SSCB Afganistan ile bağlarını koparmamış ve Afgan ordusu Sovyet subayları tarafından yönetilmeye devam etmiştir. Afganistan'da tesis edilecek kalıcı bir barış için Sovyetlerin devamı niteliğindeki Necibullah hükümeti yerine, geniş tabanlı ve her kesimden insanı kucaklayan ulusal bir hükümet gerekliydi. Ancak dönemin koşullarında gerek Batı'nın kayıtsızlığı gerekse Afganistan'daki istikrarsızlık nedeniyle kısa vadede bir sonuç alınamamıştır (Oğuz, 1999: 220-224).

Sovyetler Birliği henüz Afganistan'dan çekilmeden istikrarsızlık sinyalleri vermeye başlayan ortamda, Necibullah rejimine karşı 7 mücahid grup bir araya gelerek Gülbeddin Hikmetyar başkanlığında Afganistan Mücahitleri İslami İttifakı'nı kurmuştur. Bu ittifak Necibullah rejimini tanımadığını ve mevcut hükümetin yerine kendilerinin yeni bir hükümet kurmaları gerektiğini dile getirirse de Kabil tarafından kabul edilmemiştir. Bunun üzerine Peşaver'de geçici bir hükümet kurarak başkanlığına Ahmet Geylani'yi getirdiklerini açıklamışlardır. Kendi aralarındaki anlaşmaya göre hükümetin başkanı her 3 ayda bir değişecekti, böylelikle başta Hikmetyar ve Rabbani olmak üzere her grubun liderine başkanlık yolu açılmış olmaktadır (Polat, 2006: 5).

Ortaya çıkan bu istikrarsız ortamda etnik, dini ve birtakım sosyal problemler nedeniyle hem mücahit grupların kendi aralarında hem de Necibullah rejimine karşı çeşitli çatışmalar meydana gelmiştir. Fakat bahsi geçen bu problemlerden ziyade çatışmaların asıl sebebi iktidar kavgası, yani kimin yönetimde söz sahibi olacağı idi.

Necibullah yönetimi ise sanılanın aksine hemen devrilmemiş, etkisini uzun süre hissettirmiştir. Bu durumun önemli bir nedeni savaş ortamından bıkmış Afgan halkının ulusçu duygularını kullanarak halkı yanına çekmiş olmasıydı. Diğer bir nedeni ise mücahit grupların kendi aralarındaki anlaşmazlıktı. 1990 yılı başlarında Necibullah bu avantajları kullanarak muhalefeti teker teker tasfiye etmiş, yönetimi ele geçirmiştir. Ancak aynı yıl SSCB’de patlak veren olaylar ve Sovyet bloğunun dağılması ile Kabil’e gönderilen silah yardımı kesilince, Necibullah Afgan komutanlarıyla işbirliği yoluna gitmiştir. General Abdurraşid Dostum’un gücünün farkında olan Necibullah, Dostum’u devre dışı bırakmak isteyince Dostum mücahit komutan Ahmet Şah Mesut’la irtibata geçerek mücahitlerle birlikte hareket edebileceğini söylemiştir. Mesut’la anlaşan General Dostum’un birlikleri başkent Kabil’de önemli noktaları ele geçirince Necibullah istifa etmek zorunda kalmıştır (Polat, 2006: 7).

25 Nisan 1992’de Şah Mesut Pakistan’da örgütlenen mücahit gruplara çağrı yaparak hükümet kurmalarını istemiştir. Konsey başkanlığına Sıbgatullah Müceddidi seçilmiş ve 2 aylık sürelerle başkanın değişeceği karara bağlanmıştır. Ancak Müceddidi 2 ay yerine 2 yıl başkanlıkta kalacağını açıklayınca mücahit gruplar arasında anlaşmazlık ortaya çıkmıştır. Hikmetyar, Müceddidi’nin başkanlığına itiraz edince çatışmalar daha da kuvvetlenmiştir. Bunun üzerine Şubat 1992’de Müceddidi’nin yerine Rabbani getirilmiş fakat bu kez de Rabbani’nin yardımcılığını istemeyen Hikmetyar saldırılarına devam etmiştir. Bu arada General Dostum ve İran’daki Şii milislerin de Hikmetyar’la birlikte hareket etmesi var olan çatışmaların hızını ve şiddetini artırmıştır (Polat, 2006: 7-8).

Her grubun kendi hâkimiyetini ilan ettiği bu çatışma ortamında, Taliban hareketinin ipleri eline geçirerek yeni bir düzen inşa edeceği tarihe kadar yaklaşık 30 bin insan hayatını kaybetmiştir (Okur, 2002: 179). Taliban işte böyle bir ortamda adeta bir “kurtarıcı” vasfıyla ortaya çıkmıştır.

2. TALİBAN HAREKETİNİN TARİHÇESİ

2.1. “Taliban” Kavramı

Talibe sözcüğü Arapça “talebe” kökünden türemektedir. Talebe Arapçada bir şeyi aramak, rica etmek, istemek anlamlarına

gelirken (Ahmadi, 2011: 40), sözcüğün çoğulu “talip” Farsçada “din öğrencisi” şeklinde kullanılmaktadır. (Demirel,2002: 58). Ancak sözcük sadece geleneksel anlamda din eğitimi veren medrese tarzı öğrenme yerlerinde yetiştirilen din adamları için kullanılmaktadır. Yani modern üniversitelerde din bilimi okuyan veya İslam üzerine dersler alan kimseler talip olarak adlandırılmazlar (Ahmadi,2011: 40). Sözcüğe hayat veren kişiler medrese öğrencileri olduğu için sözcük genel olarak medya tarafından “ Taliban İslami Hareketi” , “Taliban Grubu” şeklinde adlandırılmıştır (Ahmadi, 2011: 40).

2.2. Taliban Hareketinin Ortaya Çıkışı ve Yükselişi

Taliban’ın Afganistan’da ortaya çıkışı, görünüşte Pakistan’a ait 35 kamyonun oluşmuş bir yardım konvoyunun Türkmenistan’a doğru yola çıkmasıyla başlamıştı. “Başlangıçta son derece masumane olan bu girişim, Pakistan Devlet Başkanı Benazir Butto ile Türkmenistan arasında imzalanan bir ticaret protokolüne dayanmaktaydı. Pakistan yardım konvoyunun güzergâhı Kandahar, Hilمند ve Herat’ı takip ederek Türkmenistan’dı.” (Beg, 2001: 205). Peki, örgüt nasıl ortaya çıktı?

1994’ün sonunda Taliban’ın ortaya çıkmasından önce Afganistan neredeyse bölünmüş bir ülke durumundaydı. Savaş beyleri arasındaki uzlaşmazlık ve artan çatışmalar, mücahit gruplardaki iktidar mücadelesi ve liderlik yarışı vs. gibi nedenlerden dolayı ülke istikrarsızlık girdabına sürüklenmiş vaziyetteydi. Böyle bir kargaşa ortamında Kandahar’da imamlık yapan Molla Ömer, öğrencileri ile birlikte ‘fesada bulaşmış’ mücahit gruplarına karşı mücadele etmeye karar vermiş ve durumu kendi sözleriyle şöyle ifade etmiştir: *“Yaklaşık 20 öğrenci arkadaşım ile birlikte Kandahar’daki bir medresedeydim. Fesat, hırsızlık, yağmacılık ve cinayet çok yaygınlaşmıştı. O günlerde kimse her şeyin daha iyi olabileceğine inanmıyordu. Allah’a tevekkül ettim ve bu öğrenci arkadaşlarımla birlikte çalışmaya koyuldum.”* (Ahmadi, 2011: 41).

Başlangıçta sayıları elliye bulmayan ve medrese öğrencilerinden oluşmuş grup, yıllardır ülkede var olan iç çalkantıları ve çatışmaları sonlandırma söylemiyle yola çıkarak savaştan bıkmış Afgan halkı tarafından ilgiyle karşılanmıştır. 1994’te ortaya çıktıktan sonra 1995’te Herat’ı, 1996’da Kabil’i ve 1997’de Mezar-ı Şerif’i kontrol ederek Afganistan’ın 3 önemli merkezinde yönetimi ele geçirmişlerdir (Ghufran, 2001: 468). Taliban hareketinin bu hızlı yükselişi karşısında diğer mücahit gruplar Taliban’a karşı birleşseler de (Kuzey İttifakı), dış güçler tarafından da desteklenen bu hareketin karşısında herhangi bir başarı elde edememişlerdir.

Taliban hareketinin başarısının nedenlerine bakıldığında ise her ne kadar ülkede var olan istikrarsızlık, çatışma ortamı ve liderler arasındaki iktidar mücadelesi önemli ise de, uluslararası yapının kimi zaman Taliban'a üstü kapalı destek vererek kimi zaman da eylemlerine kayıtsız kalarak ortaya koymuş olduğu 'tepki' veya 'tepkisizlik' de önemli bir etken olmuştur. Afganistan konusundaki önemli uzmanlardan Amerikalı Barnett R. Rubin meseleye şöyle yaklaşıyor:

“Afganistan'daki başarısızlığın nedeni yalnızca Afgan devletinin kendisi değil, bu devleti önce destekleyen sonra da yöneticilerini bir kenara atan uluslararası sistemdir, eğer uluslararası topluluk Afganistan'ı yeniden kurmayı ciddi olarak istiyorsa, ilk önce bölgesel işbirliği için temel oluşturması gerekir.” (Ahmetbeyoğlu, 2002: 312, Aktaran: Ahmadi, 2011: 43).

2.3. Örgüt Yapısı

Ortaya çıktığı ilk dönemlerde herhangi bir siyasi saik ile hareket etmediklerini, sadece ortamdaki kargaşayı sona erdirerek barış için uğraştıklarını dile getirmişlerdir. Ancak 1997'de askeri başarıyı tamamladıktan sonra, Rabhani rejimine alternatif bir hükümet olma yolunda adımlar atmaya başlamalarıyla siyasi alanda da söz sahibi olmak istedikleri anlaşılmıştır (Ghufran, 2002: 472).

Kabil'i ele geçirdikten sonra Kandahar'daki bir grup var olan çekişmeleri sonlandırmak adına Molla Muhammed Ömer'e Hz. Muhammed'e ait olduğu söylenen harmaniye giydirerek Ömer'i tartışmasız bir şekilde Taliban'ın lideri seçmiş ve Emir-ül Müminin ilan etmişti (Ahmadi, 2011: 47). Ayrıca Ekim 1997'de ülkenin ismi Afganistan İslam Devleti yerine Afganistan İslam Emirliği şeklinde değiştirilmişti (Ghufran, 2001: 472). Pakistanlı gazeteci Ahmet Raşit'in ifade ettiğine göre en yetkili yönetim organı on kişilik bir geçici yönetim konseyi ya da Yüksek Şura olup merkezi Kandahar'dadır. Bu Şura'ya iki komite bağlıdır; bunlardan biri geçici şura diğeri askeri şuradır (Demirel, 2002: 72). Ancak Temmuz 2015'te Taliban Sözcüsü Zabihullah Mücahit, Molla Ömer'in öldüğünü resmi olarak açıklamış ve Taliban'ın üst düzey yetkililerinin BBC'ye yaptıkları açıklamada yeni liderin Ömer'in yardımcısı Molla Aktar Mansur olduğu ifade edilmiştir.²

Taliban, ülkenin yönetimini ele geçirdikten sonra baskıcı ve katı şeriat kurallarını uygulamaya koymuştur. Teknolojik aletler,

²<http://www.hurriyet.com.tr/molla-omerin-olumunun-kesinlesmesinin-ardindan-yeni-taliban-lideri-belli-oldu-29691041> (Erişim Tarihi. 30.11.2015).

filmler, kitaplar, resim, heykel vs. insanları İslam inancından uzaklaştırdığı gerekçesiyle yasaklanmıştır. Gizliliğinden taviz vermeyen örgüt basın açıklaması veya kendilerini tanıttıkları kitap, dergi vs.'den de uzak durmuştur.**

3. TALİBAN'IN DİN VE DÜNYA GÖRÜŞÜ

3.1. İslam Anlayışı

Taliban kendisi dışında var olan tüm İslami hareket ve gruplara dışlayıcı bir tavırla yaklaşmakta ve onları gayrimeşru olarak nitelendirmekte iken,³ “öteki” olarak da Hıristiyanlık ve Yahudiliği seçmiş ve hem bu dinlere hem de bu dinlere mensup olanlara karşı savaşı davalarının bir parçası olarak görmektedir. İslam anlayışlarının Hz Muhammed'in şeriatına dayandığını ve Hanefi mezhebine bağlı olduklarını söylemektedirler. En temel hedefleri İslam rejimini tesis etmek ve şeriatı uygulamaktır. Bu bağlamda şu tür düzenlemeler yapılmıştı, örneğin Taliban döneminde bütün erkekler sakal bırakmak zorundaydı, devlet memurları ve öğrenciler sarıksız dolaşamazken kadınlar da tek başlarına sokağa çıkamazdı. Ezan okunduğunda emr-i bi'l-maruf ve neyhen'ilmünker adı verilen polisler camilerde yoklama alır, namaz kılmayanlar çoğu zaman sopa kullanılarak cezalandırılır, esnafın ise iş yeri kapatılırdı.⁴ Bu yönleriyle de Haricilere ve Vehhabilere benzetilmektedir (Ahmadi, 2011: 51)

Taliban'ın İslam yorumu ile ilgili ortaya atılan diğer bir iddia ise Deobendi olduklarıdır. İngiliz işgali sırasında Hindistan'da ortaya çıkan ve manevi değerler ışığı altında İslami şeriatı uygulamayı esas alan Deobendilik ile birçok ortak noktası olmasına rağmen, -örneğin Deobendiler de kadınlara çok baskı uygulamakta ve Şiiliği tasvip etmemektedirler-Taliban'ın uygulamaları çok daha sert ve baskıcıdır. Taliban liderlerinin birçoğu Deobendi okullarında eğitim alsalar da uygulamada çok daha aşırıya kaçan yönleri bulunmaktadır (Ahmadi, 2011: 52).

Taliban için en önemli İslam kaynakları en eski ve el yazması olanlardır. Kendileri dışındaki İslami yorumlara tepki göstermekle kalmayıp Kuran'ın sonraki yorumlarına ve içtihatlarına da karşı çıkmaktadırlar. Dolayısıyla Taliban hareketi Afganistan ve Pakistan'ın

** ABD'nin geri çekilmesinden sonra örgüt yapısında değişiklikler olmuş ve eskiye göre daha 'çağdaş' uygulamalara geçmişlerdir: resmi internet sitesi vs.

³ (Qarizadah, “Taliban'ın İslam Anlayışı” <http://faridqarizadah.blogfa.com/cat-3.aspx>, Erişim Tarihi: 30.11.2015)

⁴ (<http://faridqarizadah.blogfa.com/cat-3.aspx> , Erişim Tarihi: 30.11.2015)

sosyokültürel yapısıyla sınırlı bir din hareketi olarak karşımıza çıkmaktadır (Ahmadi, 2011: 53).

3.2. Hukuk Anlayışı

Taliban döneminde yönetim şekli şeriat olarak belirlenmiş ve kendilerinin yorumuyla en katı şekilde pratiğe dökülmüştür. Taliban Adalet Bakanı Mevlevi Celilullah Mevlevizade durumu, “Bizim anayasamız şeriatıdır, bu yüzden başka anayasaya ihtiyacımız yoktur. İnsanlar İslam dinini sevmekte ve Taliban’ı desteklemektedir.” (Ahmadi, 2011: 54) şeklinde açıklamıştır.

Aralık 1996 yılında Kabil Din Polisi Genel Başkanlığı’nın yayınladığı kararnameye göre:

- Yüzü açık, başörtüsüz ya da burkasız evinden çıkan kadının evi belirlenerek bir işaret konur ve kocasına uygun bir ceza verilir ya da kadın orada ikaz edilmek suretiyle uyarılır.
- Yukarıda söylenen tarzdaki kadın eğer arabaya yolculuk amacıyla bindiyse, arabanın şoförü 1 ile 5 güne kadar hapsedilir.
- Müzik kasetleri, müzik videoları ya da filimler dükkânda, otelde, arabalarda vs. mekânlarda bulunursa mekân veya araba sahibi 1 ile 10 gün hapisle cezalandırılır.
- Sakalını kesen ya da kısaltan kişi 10 güne kadar hapsedilir veya uygun bir tazir cezasıyla cezalandırılır.
- Namaz vakitleri Emir-i bil’-Maruf ve Nehiy ani’l-Münker başkanlığı tarafından belirlenir.
- Namaz vakitleri sırasında baliğ biri dükkân ya da büfede görünürse 1 ile 5 güne kadar dükkân kapatılır.
- Güvercin besleyip onları uçurarak eğlenen kimse, evinden güvercin tamamen yok oluncaya kadar hapsedilir.
- İçki içen kimse had cezasına çarptırılır, uyuşturucu madde kullananlar ise 3 ile 6 aya kadar hapsedilir. Sarhoş edici maddeleri satan kimsenin dükkânı kapatılır, kendisi ise bir ay hapis cezasına çarptırılır.
- Tarlasına kenevir eken kişi hapsedilir. Kişini akrabası tarlayı kenevirden temizleyip Emir-i bil’-Maruf idaresine haber verince serbest bırakılır.
- Uçurtma uçurtmak yasaktır. Uçurtma ya da uçurtmada kullanılan malzemeleri satan kişinin işyeri 3 gün kapatılır. Tekrarlarsa 10 güne kadar hapis cezasına çarptırılır.
- Yollarda, arabalarda, işyerlerinde her türlü fotoğraf asmak ya da yapıştırmak yasaktır, yok edilmesi lazımdır. Fotoğrafçı

zaruret durumu dışında (pasaport, kimlik) kimsenin fotoğrafını kesinlikle çekmeye hakkı yoktur. Dükânlarda plastik ya da başka türlü heykel satışı da yasaktır.

- Şeriatı aykırı (İngiliz ve Amerikan tipi) saçlarını uzatanlar tutuklanırlar. Daha sonra saçları berbere tıraş ettirilir.
- Kumar oynayan kimse 1 ay hapis cezasına çarptırılır.
- Düğünler ve diğer merasimlerde kadınların dans etmeleri ve yüksek sesle şarkı söylemeleri yasaktır. Bu yasağa uyulmadığı takdirde düğün sahibi cezalandırılır.
- Erkek terziye elbise diktiren kadın uyarılır. Terziye 10 gün hapis cezası verilir.
- Sihirbazlıkla ilgili kitaplar yakılır, sihirbaz tövbe edinceye kadar hapsedilir.
- Hayvanları (köpek, keklik, bıldırcın vs.) dövüşürenler 10 gün hapsedilir.
- Kadınların şehir hamamlarına gitmeleri yasaktır” (Ahmadi, 2011: 55-56).

Yönetimde oldukları ilk dönemlerde bizim anayasamız Kuran’dır diyen Taliban yukarıda da bahsedildiği üzere şeriatı en katı şekilde uygulamış ve bu nedenle ilerleyen dönemlerde halkın tepkisini de çekmiştir. Ancak ABD’nin müdahalesinden sonra yönetimi tekrar ele geçirmek isteyen Taliban, biraz da halkın sempatisini geri kazanmak amacıyla kurallarında ‘yumuşama’ya gitmiş ve 2005 yılında anayasasını internet sitesi yoluyla duyurmuştur. Anayasada devletin dini İslam olarak belirlenmiş ve tüm kanunların temelini Kuran’ın teşkil edeceği vurgulanmıştır. Dikkat çeken nokta ise kadınlarla ilgili ele alınan değişikliklerdir. Örneğin mahremi olmaksızın dışarı çıkması yasaklanan, topuklu terlik giydiği için kırbaçlanan (Selim, 2003: 131) kadınlara eğitim hakkı verilmiştir. Ayrıca kişilere düşüncelerini ‘özgürce’ ifade edebilmeleri için yazma, konuşma vs. hakları getirilmiştir (Ahmadi, 2011: 55-56).

4. TALİBAN VE DIŞ DÜNYA

Taliban’ın uzun yıllar Afganistan’da etkili olmasının sebeplerine bakıldığında içerideki kırılmalı ve istikrarsız yapı kadar dış unsurların da örgüt üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Afganistan üzerinde bir şekilde emeli olan ülkeler Taliban’a destek vererek ya da tam tersi örgütün gelişmesini engellemeye çalışarak iç meseleye müdahil olmaktadır. Dolayısıyla Taliban sadece Afganistan için değil hem Doğu hem de Batı için bir sorun haline gelmiştir. Örgütün uluslararası boyut alması ise özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra

ABD'nin tavır değiştirmesiyle gerçekleşmiştir. Benazir Butto, Londra'da yaptığı bir basın toplantısında,

“Taliban, İngiltere'nin fikri, Suudi Arabistan'ın maddi desteği, Amerika'nın denetimi ve Pakistan'ın terbiyesiyle ortaya çıktı” diye açıklamıştır. (Aydın, 2010: 32) Bu ülkelerin yanında doğudan da İran, Rusya Federasyonu, Türkmenistan, Hindistan ve Çin de gerek coğrafi yakınlık gerek de siyasi nedenlerden dolayı Taliban'a yönelik politika oluşturmak durumunda kalmışlardır.

4.1. Pakistan ve Taliban İlişkisi

Pakistan Taliban'ı tanıyan üç ülkeden biri olarak (Polat, 2006: 16) (Diğerleri S. Arabistan ve Birleşik Arap Emirliği) örgüte silah ve mühimmat yardımında bulunmuş, her türlü lojistik desteği sağlamıştır. Taliban açısından bakıldığında ise bu üç devlet tarafından tanınması uluslararası meşruiyet için küçük bir adım olmakla birlikte kendisine önemli bir statü kazandırmıştır (Magnus, 1997: 109). Yapılan yardımların en önemli nedeni iki devlet arasında sınır kabul edilen Durand Hattı'ndan kaynaklanmaktadır. 1893 yılında Sovyet-İngiliz anlaşmasıyla çizilen bu hat her ne kadar Afganistan ile Pakistan arasında resmi sınır olarak kabul görse de Afganistan bu sınırı tanımamaktadır. Afganistan bu hattın güneyinde kalan Kuzeybatı Sınır Eyaleti ile Soba Serhad bölgelerinin kendi sınırları içerisinde olduğunu, dolayısıyla iadelerini talep etmektedir. Pakistan ise hattın uluslararası kabulünü gerekçe göstererek bu konuda taviz vermeyeceğini bağımsız bir devlet olduğundan beri deklare etmektedir (Burget, 2013: 64). Hal böyle olunca, Afganistan'da düzenli bir hükümetin kurulması bu konunun yeniden gündeme gelmesine neden olacağı için, Pakistan hem konuyu yeniden ele almamak hem de kendisinin desteklediği bir hükümetin başa geçmesini sağlamak için Taliban'ı desteklemektedir.

Pakistan için diğer bir önemli neden ise, Şii'lere ve Taciklere karşı Peştunları savunarak ülkedeki İran etkisini azaltmaktır. Ayrıca petrol ve doğalgazın kendi limanlarından geçmesi de ekonomik olarak büyük bir getiri sağlayacaktır (Polat, 2006: 17).

4.2. Amerika Birleşik Devletleri'nin Taliban Politikası

ABD'nin Taliban politikasına bakıldığında değişken ve iki dönemli bir süreç olduğu görülmektedir. SSCB'nin Afganistan'dan çekilmesinden ve kendi içerisinde yaşadığı dağılma sürecinden sonra ABD, Afganistan üzerinde planlar geliştirmeye başlamıştır. Bölgedeki Hazaraları siyasi ve ideolojik nedenlerle destekleyen İran'ın mevcudiyeti ABD için büyük bir risk taşımaktaydı. Ayrıca

Sovyetlerin dağılmasından sonra bağımsızlıklarını kazanan Orta Asya Cumhuriyetleri'nin enerji yataklarından faydalanmak da ekonomik olarak önemliydi ve bunun için de İran'ın etkisinin mümkün olduğunca azaltılması gerekmektedir. Dolayısıyla İran rejimine ters ve aynı zamanda kendi politikalarını uygulatabilecek bir hükümetin kurulması ABD'nin işine gelecekti. Bahsi geçen hükümeti kuracak olan örgüt ise Taliban'dan başkası değildi. ABD Pakistan ve Suudi Arabistan'ın desteklediği örgüte el altından silah ve parasal yardımlarda bulunmuştur.

Taliban'ın Kabil'i ele geçirdiği 1996 yılından itibaren 2 yıl ABD bu politikasına devam etmiştir. Fakat 1998 yılına gelindiğinde Taliban ile politikalarının uyuşmadığını anlamış ve bu kez tam tersi bir siyaset izlemeye başlamıştır. Nairobi ve Darüsselam'a yapılan saldırılardan Taliban ile yakınlığı bulunan Bin Ladin ve El-Kaide sorumlu tutulmuştur (Polat, 2006: 19). Çizginin tamamen yön değiştirdiği olay ise 11 Eylül saldırılarıyla somutlaşmış, ABD Taliban yönetimin devrilmesi için her türlü yolu denemiş ve Afganistan'a müdahale ederek emelini gerçekleştirmiştir.

4.3. Suudi Arabistan- Birleşik Arap Emirlikleri- Taliban İlişkisi

Pakistan ile birlikte Taliban'ı tanıyan Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin de Afganistan üzerinde emelleri bulunmaktadır. En önemli hedef ise Afganistan'da Sünni bir rejim tesis ederek İran ve Şiiliği zor durumda bırakmaktır. Ayrıca Özbekistan ve Tacikistan'a da Taliban üzerinden Vahhabi görüşünü yaymak ve kalıcı bir şekilde yerleştirmek istemektedirler. Bu nedenle de örgüte her türlü yardımı sağlayarak büyük destek vermişlerdir. Taliban da bu yardımlar karşılığında zaman zaman Suudilerin isteklerini yerine getirmiştir (Polat, 2006: 19).

4.4. Türkmenistan'ın Taliban Politikası

Afganistan'la komşu olan Türkmenistan diğer Orta Asya Cumhuriyetleri Özbekistan ve Tacikistan'dan farklı olarak Taliban yönetimine karşı tarafsızlığını belirtmiş fakat el altından da desteklemeyi ihmal etmemiştir. Türkmenistan'ın amacı sahip olduğu doğalgaz rezervlerini Afganistan üzerinden Pakistan ve Hindistan'a ihraç etmektir. Bu nedenle kendilerine yakın bir örgütün iktidarda bulunması işlerine gelecektir (Polat, 2006: 19).

4.5. Rusya Federasyonu ve Taliban İlişkisi

Rusya, Çeçenistan'da kendisine karşı savaşan İslami gerillaların arkasında Taliban'ın olduğunu ve Çeçenistan'da asker yetiştirdiğini öne sürerek Taliban'ın karşısında bir politika izlemektedir. İstikrarsız yapıları ve güvenlik problemleri nedeniyle Orta Asya Cumhuriyetleri de Taliban benzeri ayrılıkçı İslami örgütlerinden etkilenmek korkusuyla Taliban'ın varlığından hoşnutsuz durumdadırlar. Ayrıca bu devletler Afganistan'dan çıkan eroinin Avrupa'ya taşınmasında bir köprü konumunda oldukları için Taliban'ın bölgedeki etkisinin azaltılması gerektiği düşüncesindedirler (Polat, 2006: 19).

4.6. İran'ın Taliban Politikası

İran'ın Afganistan ile olan ilişkisinde tarihi ve kültürel etmenler rol oynamaktadır. Dolayısıyla Afganistan'da cereyan eden olaylar bir şekilde İran'ı da etkilemektedir. Taliban yönetimin Şii Hazaralara karşı izlemiş olduğu baskıcı politika İran'ı etnik nedenler sebebiyle ilgilendirmektedir. Ayrıca Suudi Arabistan'ın Sünnilik politikası ve destekçisi ABD'nin bölgedeki varlığı da İran'ı rahatsız etmektedir. Son olarak Orta Asya'daki enerji kaynakları İran ve Afganistan üzerinden Batı'ya aktarılmaktadır. İstikrarsız bir Afganistan güzergâh olarak seçilmeyeceği için bu durum İran'ın elini güçlendirecektir (Polat, 2006: 19). Tüm bu sebepler nedeniyle İran bölgedeki Taliban varlığını istememektedir.

4.7. Hindistan- Çin Halk Cumhuriyeti- Taliban Politikası

Hindistan Afganistan ile sınır ülke olmamasına rağmen Taliban yönetiminin varlığından ve ülkedeki gelişmelerden rahatsız olmaktadır. Nedeni ise Keşmir Bölgesi nedeniyle sorun yaşadığı Pakistan'dır. Pakistan'ın Taliban'ı desteklemesi ve bölgede etkili olması Hindistan'ı memnun etmeyecektir (Polat, 2006: 19).

Çin Halk Cumhuriyeti Afganistan ile sınır ülke olduğu için yaşanan olaylardan çok daha kolay etkilenebilmektedir. Taliban'ın bölgede etkili olması ile Doğu Türkistan'daki Müslüman Uygur ve Kazaklar'ın bundan etkilenebileceğini düşünmekte ve bu da Çin'in ulusal bütünlüğü ve ülkesel güvenliği için bir tehdit oluşturmaktadır. Ayrıca bölgede etkili olabilecek radikal İslam anlayışı, Çin'in Orta Asya Cumhuriyetleri ile olan enerji alışverişi için zararlı olabilir. Bu nedenle Çin, Taliban'ın varlığını istememektedir (Polat, 2006: 19).

5. ABD'NİN AFGANİSTAN MÜDAHALESİ

5.1. 11 Eylül Saldırıları ve “Sonsuz Özgürlük Hareketi”

11 Eylül 2001 tarihinde El-Kaide tarafından Dünya Ticaret Örgütü'nü hedef alan ve ABD'ye yapılan saldırı, 1941'deki Pearl Harbor baskınından sonra ABD'nin ilk kez kendi topraklarında uğradığı ve tarihinin en büyüğü olarak nitelendirilebilecek boyutta bir saldırı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu tarihten sonra küresel terör kavramı tartışılmaya başlanmış, ulusal ve uluslararası güvenliğe daha fazla önem atfedilerek yeni politikalar geliştirilmiştir. Washington yönetimi saldırıların hemen ertesinde güvenlik önlemleri alırken, NATO terör konusunu devletlerin iç meselesi olarak görmeyi bir kenara bırakarak uluslararası güvenliğe bir tehdit olduğu algısıyla hareket etmiştir.

Dönemin ABD Başkanı George W. Bush 20 Eylül'de yaptığı açıklamada ABD'ye yapılan terörist faaliyetlerin failinin El-Kaide terör örgütü olduğunu, bunun için de yeterli kanıtlarının olduğunu belirtmiştir. NATO da kendisine sunulan kanıtları yeterli görerek saldırıların ülke dışından yapıldığı gerekçesiyle kurucu antlaşmanın 5. maddesinin yürürlüğe gireceğini açıklamış ve 5.madde ilk kez hayata geçirilmiştir (Sasaoğlu, 2014: 1-2).

ABD El-Kaide terör örgütü lideri Usame Bin Ladin'i saklıyor gerekçesiyle Taliban yönetimini uyarılmış ve açık bir şekilde tehdit etmiştir. Taliban ise “Ladin'i teslim et” (Demirel, 2002: 177) çağrısını yeterli delil bulunmadığı gerekçesiyle reddetmiş, olası operasyon karşısında cihat ilan edeceğini açıklamıştır. Molla Ömer'in sözcüsü Mutmain ise, ABD'nin olası bir intikam saldırısının işe yaramayacağını söyleyip, “Amerikalılar intikam için bireyleri hedef alırsa bulamaz. Askeri ya da ekonomik stratejik kuruluşları hedeflerse Afganistan'daki bu tür hedefler bir füze parası bile etmez. Bir milleti ortadan kaldırmak isterlerse bu yalnızca ABD'ye karşı kını arttırır” demiştir (Polat, 2006: 106).

Tüm bu gelişmelerin ardından, 7 Ekim 2001 tarihinde ABD İngiltere'yi de yanına alarak Afganistan'a “Sonsuz Özgürlük Hareketi” (Uslubaş, 2010: 185) adı verilen operasyonu başlatmıştır. Koalisyon güçleri yaptıkları operasyon neticesinde Taliban rejimini devirmiş, ülkeyi yeni bir sürece bırakmışlardır. Ülkenin yeniden inşası amacıyla BM önderliğinde Afgan gruplarının da katılımıyla 5 Aralık 2001 tarihinde Bonn Antlaşması^{***} imzalanmıştır. Antlaşmaya

*** Bonn Anlaşması ayrıntılı bilgi için bkz (<http://mfa.gov.af/Content/files/Bonn-agreement.pdf>, (Erişim Tarihi: 03.12.2015))

göre El-Kaide/ Taliban benzeri örgütlerin Afganistan’da yeniden yönetimi ele geçirmemesi kapsamında önlemler alınacağı kararlaştırılmıştır. Ayrıca Afganistan’ın güvenliğinin yeniden tesisi için ISAF(Uluslararası Güvenlik Destek Gücü) oluşturulmuş, Hamid Karzai başkanlığında geçici bir hükümet kurulmuştur. 2003 yılında İngiltere önderliğindeki 18 ülkeden oluşan ISAF komutası NATO’ya geçmiş, 2006 yılına gelindiğinde ise bölgedeki NATO varlığı etkisini yeniden iyiye hissettirmiştir.

ABD Başkanı Barack Obama Afganistan savaşını ABD tarihinin en uzun savaşı olarak ilan etmiş ve bu savaşı bitirmek için 2014 yılından itibaren askeri birliklerin sayısını azaltacağını ve 2015 yılı itibariyle 9800 hizmet personelinin Afganistan’ın çeşitli bölgelerinde görev yapacağını açıklamıştır. 29 Eylül 2014 yılında görevi bırakan Hamid Karzai’nin yerine gelen Eşref Gani Ahmadzai göreve başlar başlamaz ABD ile İkili Güvenlik Anlaşması ve NATO İle Barış İçin Ortaklık Kuvvetlerinin Statüsü Anlaşması’nı(SOFA) imzalamıştır. Anlaşmaya göre 2015 sonu itibariyle 9800 kişilik hizmet personelinin sayısı yarıya düşürülecek, 2016 yılı sonunda ise ABD’nin diplomatik merkezlerinin güvenliğini sağlamak amacıyla bin asker görev yapacaktır.

NATO ise 2014 sonu itibariyle 87.000 askerini Afganistan’dan çekme kararı almıştır. SOFA’ya göre NATO’nun Afgan güvenlik güçlerine eğitim, danışmanlık vs. hizmeti sağlamak amacıyla Afganistan’da kalması planlanmıştır (Sasaoğlu, 2014: 2-3). Ancak, Ekim 2015’te Başkan Obama yeni bir açıklama yaparak Afganistan’daki askerlerini çekme süresini uzattığını bildirmiştir. Obama Afganistan’da bulunan 9800 kişilik hizmet personelinin 2016 sonuna kadar ülkede kalacağını, görev sürelerinin dolacağı 2016 sonu veya 2017 başı itibariyle de 5500’e indirileceğini söylemiş; Afganistan’da kalacak birliklerin ise Afgan güvenlik güçlerine eğitim vermeye ve El-Kaide gibi terör örgütleriyle bağlantılı militanlara karşı operasyonlarına devam edeceğini açıklamıştır.⁵

5.2. NATO Müdahalesi Sonrasında Afganistan

ABD’nin “terörle mücadele” kapsamında Afganistan’a müdahalesinin üzerinden neredeyse 15 yıl geçmiş olmasına rağmen ülkede istikrarın tamamen sağlandığı söylenemez. Bu süre zarfında her iki taraftan da binlerce kayıp verilmesine ve milyarlarca dolar para harcanmasına rağmen elle tutulur bir başarının mevcudiyetinden söz

⁵ (<http://www.aljazeera.com.tr/haber/abd-afganistan-stratejisini-degistirdi>, Erişim Tarihi: 03.12.2015).

edilemez. Çok iddialı bir söylemle Afganistan'a giren ve terörü bitirme iddiasıyla hareket ABD, onca zaman geçtiği halde henüz bir başarıya ulaşmadığı gibi bölgedeki Taliban'ın etkisini de tam anlamıyla yok edememiştir (Burget, 2014: 95-96). Üstelik 2016 yılı sonunda askeri birliklerini tamamen çekeceğini söyleyen Başkan Obama bu kararını da değiştirerek 2017'nin başına kadar asker sayısının yarıya indirileceğini söylemiş, sonraki yıllar için ise kesin olmayan bir politika izleyeceğinin sinyallerini vermiştir. Dolayısıyla, ABD'nin "terörle mücadele" kapsamında başlattığı politikasında, Afganistan üzerindeki emellerini henüz tamamlamadığı, "terörle savaş" tan daha fazla şey yapma niyetinde (Polat, 2006: 153) olduğu çok net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Afganistan'daki halkın ABD'ye yönelik tutumuna bakıldığında ise Afgan halkının büyük çoğunluğunun kendilerine karşı uygulanan politikalara tepkili olduğu görülmektedir. Zira başlangıçta Taliban'ın baskıcı rejiminden kurtulmak isteyen halk ABD'yi adeta "kurtarıcı" olarak karşılamıştı. Ancak yıllar geçtiği halde Taliban'ın özellikle kırsaldaki varlığının yok edilmediği, tersine üstlüğünün artarak devam ettiği görülünce ABD'ye karşı güven problemi oluşmuştur. Taliban son dönemlerde halka gözdağı vermek amacıyla ülkenin çeşitli yerlerinde yerel mahkemeler kurarak "suçlu" buldukları insanları yargılayıp infaz edebilmektedir. Üstelik devlet mahkemelerine gitmeyi de suç sayan örgüt baskı ve tehdit yoluyla yeniden halkı yanına çekmeye başlamıştır.

Ayrıca ABD'nin ülkedeki bazı uygulamaları Taliban'ın yeniden yükselişe geçmesinde etkili olmuştur. Örneğin sivil yerleşim birimlerindeki saldırıları, köy ve kasabalara yaptıkları ani baskınlar, Kuran yapraklarının yakılması gibi halkın dini hassasiyetlerini hiçe sayan davranışları ve erkek askerlerin kadınların üstünü araması gibi Afgan kültürüne uymayan ve toplumsal değerlerin çiğnenmesine yönelik uygulamaları Afgan halkı tarafından tepkiye karşılanmıştır (Polat, 2006: 98-99).

2014 yılında yapılan seçimlerle en yüksek iki oyu alan Abdullah Abdullah ile Eşref Gani Ahmadzai ulusal birlik hükümeti kurulması konusunda anlaşmış, Ahmadzai cumhurbaşkanı olmuştur. Yapılan anlaşma ABD tarafından memnuniyetle karşılanmış, Başkan Obama arayarak tebrik etmiştir⁶. Ancak hükümetin kurulması da istikrarı getirmemiş, yukarıda da bahsedildiği üzere Taliban'ın etkisi

⁶<http://aa.com.tr/tr/dunya/afganistanin-yeni-devlet-baskani-ahmadzai-oldu/118117>, Erişim Tarihi: 03.12.2015).

azaltılmamıştır. Son dönemlerdeki haberlere bakıldığında Taliban tarafından yapılan saldırılarda yine onlarca insanın hayatını kaybettiği görülmektedir. Dolayısıyla ABD'nin NATO müdahalesi terörü bitiremediği gibi sonrasında da eskisinden daha iyi olmayan bir Afganistan bırakmıştır.

Sonuç

İç çalkantılar, siyasi istikrarsızlık, dış müdahaleler gibi örneklerle dolu Afganistan tarihine bakıldığında bugün yaşanan hadiselerin pek de tesadüf olmadığı anlaşılacaktır. Zira tarihteki olaylar neden sonuç çerçevesinden bakılarak analiz edilir ve Afganistan tarihinde derin izler bırakan Taliban dönemi de bu bağlantı çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Sovyetlerin Afganistan'ı işgali hem Afganistan tarihi hem de sebep olduğu olaylar açısından önemlidir. Taliban'ın tohumları bu dönemde atılmış ve kökleri güçlü bir şekilde gelişerek bugüne kadar uzanmıştır. Elbette “başarı” olarak addedilen bu gelişmede en büyük rol Taliban'ı destekleyen devletlere ve hiç kuşkusuz ABD'ye aittir. Afganistan aracılığı ile birtakım emellere ulaşmayı gaye edinen ve bu saikle oluşturulan bir projenin ürünü olarak ilk başta beslenip büyütülmüş sonrasında çıkar çatışması hasebiyle terörist ilan edilmiştir. 11 Eylül saldırıları gibi büyük bir saldırının ABD'nin bilgisi olmadan gerçekleştirilemeyeceği neredeyse kanıtlanmış durumdadır. Oysa ABD müdahale için büyük bir kılıf bulmuş, üstelik tüm dünyayı da arkasına alarak “meşruiyet” çerçevesinde yaptığını ilan etmiştir. Ancak kendi elleriyle yarattığı canavarı yok etmeye bu kez kendi gücü de yetmemiştir. Yaklaşık 15 yıldır süren “terörle mücadele” operasyonu henüz nihayetlenmediği gibi kırsalda kendisine yeni bir dünya kuran Taliban için de amaçlanan sona varılamamıştır. Tabii bu durumdan en büyük zararı masum Afgan halkı görmüştür. Hem Taliban döneminde birçok baskı ve zulümle karşılaşmış hem de ABD müdahalesinden sonra Afgan toplum yapısıyla bağdaşmayan hareketlerde bulunan ABD askerleriyle uğraşmışlardır. Üstelik dağda konuşlanan ve halkı tehdit etmeye devam eden Taliban da cabası olmuştur. Son dönemlerde yaşanan olaylara bakıldığında ise neredeyse her gün çatışmaların olduğu ve onlarca sivilin hayatını kaybettiği görülmektedir. Obama ise yaptığı açıklamada ABD askerlerinin bölgede kalış sürelerini uzattığını belirtmiştir. Görünen o ki kısa vadede Afganistan için istikrar ve çatışmasız bir yapı hayal olmaktan bile uzaktır. ABD müdahalesi Taliban döneminden daha iyi bir Afganistan ortaya çıkarmadığı gibi bundan sonraki süreçte de

Taliban'ın etkisinin derecesi zamana göre değişmekle birlikte devam edeceği açıktır.

Kaynakça

Kitaplar

Ahmetbeyoğlu, Ali (2002), *Afganistan Üzerine Araştırmalar*, Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, İstanbul.

Beg, Rauf (2001), *Adı Afganistan'dı, Talibanların Eline Nasıl Düştü*, Turan Kültür Vakfı, İstanbul.

Bulut, Faik (1997), *İslamcı Örgütler II*, Doruk Yayınları, Ankara.

Demirel, Emin(2002), *Taliban- El Kaide-Ladin ve Paylaşılamayan Ülke Afganistan*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İkinci Baskı, İstanbul.

Oğuz, Esadullah (1999), *Afganistan*, Cep Kitapları, İstanbul.

Okur, İbrahim (2002), *Soğuk Savaşı Gözetlerken Terör Dünyaya Nasıl Yayıldı? Türkiye Nasıl Kuşatıldı?*, Okursoy Yayınları, İstanbul.

Selim, Yavuz (2003), *Ah Afganistan*, Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Yayınları, Ankara.

Uslubaş, Fevzi (2010), *Büyük Oyundan Büyük Kaosa Taliban ve Avrasya'da Cihad*, Karınca Yayınları, Ankara.

Makaleler

Burget, Fazıl Ahmed,(2013) “Durand Hattı”: Afganistan-Pakistan Arasında Yaşanan Kavganın Diğer Adı”, *Ortadoğu Analiz*, Cilt 5, Sayı 56, (http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/201395_fazil_ahmed_burget.pdf, (Erişim Tarihi: 01.12.2015)

Burget, Fazıl Ahmed (2013), “Afganistan’da 2014 Beklenirken: Taliban Örgütü ve Yeni Bir Siyasal Sürece Doğru yeni Gruplaşmalar”, *Ortadoğu Analiz*, Cilt 5, Sayı 52.

Ghufran, Nasreen (2001), “The Taliban and The Civil War Entanglement in Afghanistan”, *University of California Press*, Volume 41, No 3, p.462-487.

Magnus, Ralph H.(1998) “Afghanistan in 1997: The War Moves North”, *Asian Survey*, *University of California Press*, Volume 38, No 2, A Survey of Asia: Part II, p.109-115.

Riphenburg, Carol J.(2004) “Post- Taliban Afghanistan: Changed Outlook For Women?”, *University of California Press*, Volume 44,No 3, p.401-421.

Sasaoğlu, Dicle (2014), “ Nato Müdahalesi ve Sonrasında Afganistan”, *BİLGESAM Analiz/Orta Asya*, Sayı 1176.

Tezler

Ahmadi, Akbarshah (2011), “Din Tarihi ve Sosyolojik Boyutuyla Taliban Hareketi,”*Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Aydın, Abdulghani (2010), “Afganistan’da Taliban Hareketinin Ortaya Çıkışı ve Mezhebi Görüşleri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Büyüктаş, Murat (2006), “Amerika Birleşik Devletleri’nin Afganistan’a Müdahalesi ve Afganistan’da Oluşturulan Yeni Yönetim Yapısı”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Polat, İrfan (2006), “ 11 Eylül Saldırıları ve ABD’nin Afganistan Müdahalesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

İnternet Kaynakları

Qarizadah Farid, “Taliban’ın İslam Anlayışı,” <http://faridqarizadah.blogfa.com/cat-3.aspx> (Erişim Tarihi: 30.11.2015)

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/04/140403_afganistan_taliban_vj (Erişim Tarihi: 04.12.2015).

<http://www.hurriyet.com.tr/molla-omerin-olumunun-kesinlesmesinin-ardindan-yeni-taliban-lideri-belli-oldu-29691041>(Erişim Tarihi. 30.11.2015).

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/07/150730_taliban_halef (Erişim Tarihi: 30.11.2015).

<http://mfa.gov.af/Content/files/Bonn-agreement.pdf>, (Erişim Tarihi: 03.12.2015)

<http://www.aljazeera.com.tr/haber/abd-afganistan-stratejisini-degistirdi> (Erişim Tarihi: 03.12.2015).

<http://aa.com.tr/tr/dunya/afganistanin-yeni-devlet-baskani-ahmadzai-oldu/118117> (Erişim Tarihi: 03.12.2015).